

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

РОЗВИТОК НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала:

студентка 4 курсу, групи 411,
заочної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»

Первісник Вікторія Петрівна _____

Керівник:

доцент кафедри фінансів і кредиту

Собкова Наталія Дмитрівна _____

До захисту допущено на засіданні кафедри

протокол № ____ від «____» травня 2024 р.

Завідувач кафедри фінансів і кредиту

_____ *проф. Нікіфоров П.О.*

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ	6
1.1. Суть та становлення небанківських фінансових установ на ринку фінансових послуг.....	6
1.2. Основні види небанківських фінансових установ.....	12
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ.....	21
2.1. Сучасний стан ринку небанківських фінансових послуг	21
2.2. Оцінка діяльності небанківських фінансових установ на ринку фінансових послуг.....	26
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ.....	35
3.1. Проблеми та виклики, з якими стикаються небанківські фінансові установи в Україні.....	35
3.2. Напрями підвищення ефективності діяльності небанківських фінансових установ.....	40
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Небанківські фінансові установи відіграють надзвичайно важливу роль у забезпеченні фінансової інклюзії, підтримці малого та середнього бізнесу, впровадженні фінансових інновацій та забезпеченні стабільності фінансової системи. Вони доповнюють діяльність банків, пропонуючи альтернативні фінансові продукти та послуги, що сприяє більш збалансованому та сталому економічному розвитку України, що підтверджує актуальність теми дослідження.

. Зазначена проблематика є предметом дослідження багатьох як вітчизняних так і зарубіжних науковців. Серед учених, що вивчали теоретичні та методичні засади діяльності небанківських фінансових установ як складової фінансового ринку, доцільно згадати Д.Блекуелла, Р. Габбарда, Е. Долана, Ю. Коваленко, Д. Шелудько та ін. Специфіку функціонування окремих сегментів ринку небанківських фінансових послуг відображено в роботах О. Барановського, В.Базилевича, В.Виговської, С.Маслової, В.Опаріна, тощо.

Водночас, незважаючи на вагомий науковий доробок із зазначеної проблематики в Україні відсутні комплексні дослідження ринку небанківських фінансових установ які б відображали єдність процесів їх становлення та особливостей формування виваженої стратегії розвитку, зокрема стосовно забезпечення конкурентоспроможності небанківських фінансових посередників підвищення транспарентності функціонування сегментів ринку, збільшення їх місткості, покращення інфраструктури, стимулювання впровадження ІТ технологій, оздоровлення ринку та подолання наслідків впливу криз та зовнішньої агресії.

Значущість теоретичного і практичного осмислення окреслених завдань зумовила вибір теми дипломної роботи, її мету і завдання, об'єкт і предмет дослідження.

Мета та завдання. Метою дипломної роботи є поглиблення теоретико-методологічних засад становлення та розвитку небанківських фінансових установ в Україні.

Для досягнення цієї мети у роботі було поставлено такі завдання:

- дослідити становлення та розвиток небанківських фінансових установ на ринку фінансових послуг;
- узагальнити основні види небанківських фінансових установ та специфіку їх діяльності;
- проаналізувати стан ринку небанківських послуг в сучасних умовах;
- здійснити оцінку діяльності небанківських фінансових установ на ринку фінансових послуг;
- обґрунтувати проблеми та виклики з якими стикаються небанківські фінансові установи в Україні;
- запропонувати напрями підвищення ефективності діяльності небанківських фінансових установ.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом обраного дослідження виступають економічні відносини, які виникають в процесі розвитку та функціонування небанківських фінансових установ.

Предметом дослідження стали теоретичні основи та практичні особливості механізму функціонування та розвитку небанківських фінансових установ в сучасних умовах.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети і вирішення поставлених завдань використано систему загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: аналізу, синтезу та порівняння теоретичних підходів; кількісного та якісного аналізу статистичних і нематеріальних даних; графічні та табличні методи дослідження і наочного відображення статистичного матеріалу тощо.

Інформаційна база дослідження. Теоретичною основою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених та фахівців із питань

функціонування та розвитку небанківських фінансових установ в Україні, матеріали міжнародних конференцій з цієї тематики; періодичні видання; монографії. Також, статистично-аналітичні дані Державної служби статистики України і Національного банку України, публікації українських і зарубіжних науковців з означеної тематики тощо.

Структура та обсяг роботи. Дипломна кваліфікаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дипломної роботи складає 50 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

1.1. Суть та становлення небанківських фінансових установ на ринку фінансових послуг

Актуальність небанківських фінансових установ в сучасній економіці України є надзвичайно високою з кількох причин. Вони відіграють важливу роль у фінансовій системі, забезпечуючи різноманітні фінансові послуги, доповнюючи діяльність банків та сприяючи економічному зростанню.

Небанківські фінансові установи (НБУ) пропонують широкий спектр фінансових послуг, таких як страхування, кредитування, лізинг, факторинг, управління активами та інші. Це дозволяє задовольнити різноманітні фінансові потреби фізичних та юридичних осіб, які можуть не бути покриті традиційними банками.

Небанківські фінансові установи часто забезпечують доступ до фінансових ресурсів для малого та середнього бізнесу (МСБ), який може мати труднощі з отриманням кредитів у банках через жорсткіші вимоги до позичальників. Кредитні спілки, мікрофінансові організації та інші небанківські установи надають кредити на більш гнучких умовах, підтримуючи таким чином розвиток підприємництва. Також, небанківські фінансові установи часто впроваджують новітні фінансові технології (FinTech), що робить фінансові послуги більш доступними та зручними для споживачів. Інноваційні рішення, такі як онлайн-кредитування, мобільні платіжні системи, електронні гарантії, сприяють розвитку безготівкових розрахунків та зменшенню витрат на фінансові операції.

НБУ сприяють фінансовій інклюзії, забезпечуючи доступ до фінансових послуг для широких верств населення, включаючи малозабезпечені групи, які можуть бути виключені з традиційного

банківського сектору. Це важливо для соціальної стабільності та економічного розвитку країни.

Наявність розвиненого ринку небанківських фінансових установ робить фінансову систему більш стійкою до ризиків та кризових явищ. Диверсифікація джерел фінансових послуг зменшує залежність від банківського сектору та сприяє більш збалансованому розвитку економіки. Вони можуть активно залучатися до реалізації державних програм та ініціатив, спрямованих на підтримку різних галузей економіки та соціально-економічного розвитку регіонів. Страхові компанії, наприклад, можуть брати участь у програмі медичного страхування, а кредитні спілки – у програмах підтримки фермерів.

Загальні правові засади у сфері надання фінансових послуг, здійснення регулятивних та наглядових функцій за діяльністю з надання фінансових послуг визначені Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [31]. Згідно з ним фінансова установа: «це юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг, а також інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг, у випадках, прямо визначених законом, та внесена до відповідного реєстру в установленому законом порядку. Фінансова послуга – це операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, також за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, задля отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів» [31].

До фінансових установ належать банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди, а також компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг, а у випадках, прямо визначених законом, – інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг.

У Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [31] відсутнє визначення небанківських фінансових установ. Однак їх характеристика надається в інших нормативних документах, що видані Національним банком України, так, у Положенні «Про порядок надання небанківським фінансовим установам, національному оператору поштового зв'язку генеральних ліцензій на здійснення валютних операцій», (пункт 2.14), небанківська фінансова установа це: «юридична особа, яка відповідно до законодавства України не є банком, надає одну або кілька фінансових послуг, внесена до державного реєстру фінансових установ, який ведеться Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, або Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку у порядку, установленому законодавством України» [23] та у Положенні «Про порядок видачі небанківським фінансовим установам ліцензії на переказ коштів у національній валюті без відкриття рахунків» (пункт 4.11): «небанківська фінансова установа – це юридична особа, яка відповідно до законодавства України не є банком, надає одну або кілька фінансових послуг та внесена до Державного реєстру фінансових установ у порядку, установленому законодавством України» [22].

Таким чином, відповідно до нормативних актів, небанківські фінансові установи – це фінансові інституції, що надають фінансові послуги, але не мають статусу банку.

Дослідниця Дорош О.Л. трактує сутність небанківських фінансових інститутів, як: «спеціалізовані фінансові посередники, які акумулюють вільні кошти юридичних та фізичних осіб і розміщують їх на фінансовому ринку для отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів» [9].

Караулова І.С. розмежовує такі поняття, як «небанківські фінансові інститути», «небанківські фінансові посередники», «небанківські фінансові установи», та дає наступні визначення: «небанківські фінансові інститути –

це сукупність небанківських фінансових посередників (страхових компаній, недержавних пенсійних фондів, кредитних спілок, фінансових компаній, ломбардів, лізингових і факторингових компаній та інших), які провадять діяльність у сфері вузькоспеціалізованих фінансових послуг відповідно до чинного законодавства, що регулює економічні відносини на ринку фінансових послуг; небанківські фінансові посередники – це установи (серед них: страхові компанії, недержавні пенсійні фонди, кредитні спілки, фінансові компанії, ломбарди, лізингові та факторингові компанії та інші), які функціонують на ринку фінансових послуг відповідно до законодавства, надають вузькоспеціалізовані фінансові послуги (кредитування, інвестування, послуги техніко-посередницького характеру), що не належать до сфери банківської діяльності, спрямовані на трансформацію власних, залучених і запозичених грошових коштів з метою задоволення потреб споживачів та одержання прибутку; небанківські фінансові установи – це визначені юридичні особи, які, функціонуючи на ринку фінансових послуг, надають одну чи декілька притаманних їм специфічних фінансових послуг з метою задоволення фінансових потреб споживачів та одержання прибутку» [12].

Узагальнюючи досліджені теоретичні підходи, на нашу думку, небанківські фінансові установи (НФУ) – це фінансові інституції, що надають різноманітні фінансові послуги, але не мають статусу банку і не здійснюють традиційні банківські операції, такі як приймання депозитів та відкриття поточних рахунків. НФУ виконують важливу роль у фінансовій системі, доповнюючи банківський сектор та забезпечуючи доступ до фінансових ресурсів та послуг для різних категорій клієнтів, включаючи фізичних осіб та підприємства.

Розвиток небанківських фінансових установ в Україні проходив через кілька ключових етапів, кожен з яких був визначений економічними, політичними та нормативними змінами. Розглянемо та охарактеризуємо основні з них:

1. Початковий етап (1991-2000) – перехід до ринкової економіки.

1). Початок незалежності: після здобуття незалежності в 1991 році Україна почала перехід від планової економіки до ринкової.

2). Законодавче забезпечення: впровадження перших законів, які регулювали діяльність фінансових установ, таких як Закон «Про банки і банківську діяльність» (1991) і Закон «Про страхування» (1996).

3). Створення перших НФУ: поява перших страхових компаній, кредитних спілок та інших небанківських фінансових установ.

2. Формування ринку (2000-2008) – активізація ринку фінансових послуг.

1). Розвиток законодавчої бази: прийняття важливих нормативних актів, таких як Закон «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг» (2001).

2). Розширення спектру послуг: зростання кількості та різноманітності НФУ, поява лізингових та факторингових компаній, активізація кредитних спілок.

3). Залучення іноземних інвесторів: входження на український ринок іноземних страхових та фінансових компаній.

3. Криза та стабілізація (2008-2014).

1). Фінансова криза 2008 року: вплив глобальної фінансової кризи на українську економіку, зменшення обсягів кредитування та страхування.

2). Зміцнення регуляторної бази: посилення державного регулювання та нагляду за діяльністю НФУ для підвищення стабільності фінансового сектору.

3). Стабілізація ринку: поступове відновлення ринку небанківських фінансових послуг, адаптація до нових умов.

4. Період реформ та децентралізації (2014-2019).

1). Політичні зміни: революція гідності (2014) та зміна політичного курсу в бік європейської інтеграції.

2). Децентралізація: впровадження реформ, спрямованих на децентралізацію влади, що вплинуло на розвиток місцевих фінансових ринків та НФУ.

3). Підвищення вимог до прозорості та звітності: впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності та регуляторних вимог, зокрема для страхових компаній та інших НФУ.

5. Активізація фінансових технологій (2020 – дотепер) – впровадження фінансових інновацій.

1). Фінансові технології (FinTech): активний розвиток FinTech-сектору, поява нових гравців, що пропонують інноваційні фінансові послуги, такі як онлайн-кредитування, мобільні платежі, електронні гарантії.

2). Розширення доступу до фінансових послуг: підвищення рівня фінансової інклюзії завдяки новим технологічним рішенням.

3). Посилення регуляторних вимог: впровадження нових регуляторних норм, які враховують специфіку FinTech і спрямовані на захист прав споживачів та забезпечення фінансової стабільності.

4). Державні ініціативи: підтримка державою розвитку небанківських фінансових послуг, створення умов для залучення інвестицій у фінансовий сектор.

Таким чином, розвиток небанківських фінансових установ в Україні пройшов кілька ключових етапів, кожен з яких характеризувався певними економічними, політичними та нормативними змінами. Від початкового становлення в період після здобуття незалежності, через активне зростання та формування ринку, подолання кризи та стабілізацію, до активного впровадження фінансових інновацій в сучасних умовах. Кожен з цих етапів вніс свій внесок у формування сучасного ринку небанківських фінансових послуг в Україні, який продовжує розвиватися і адаптуватися до нових викликів та можливостей.

1.2. Основні види небанківських фінансових установ

Небанківські фінансові установи відіграють важливу роль у фінансовій системі, забезпечуючи додаткові можливості для фінансування, інвестування та управління фінансовими ризиками. Їхня діяльність доповнює традиційні банківські послуги, сприяючи економічному зростанню та фінансовій інклюзії.

Небанківські фінансові установи забезпечують широкий спектр фінансових послуг, доповнюючи діяльність традиційних банків, основні їх види відобразимо на рисунку 1.1.



Рис. 1.1. Види небанківських фінансових установ

Як бачимо з рис. 1.1. небанківські фінансові установи налічують багато видів та забезпечують широкий спектр фінансових послуг. Розглянемо детальніше кожен із них.

1. Страхові компанії відіграють ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності та захисту, підтримують економічний розвиток та

соціальну захищеність населення. Вони допомагають управляти ризиками, стимулюють інвестиції та сприяють економічному зростанню, роблячи значний внесок у розвиток суспільства та економіки в цілому [38].

Ключовими аспектами значення страхових компаній виступають:

- фінансовий захист і ризик-менеджмент: страхові компанії допомагають фізичним особам і підприємствам управляти ризиками, пов'язаними з різними аспектами життя та бізнесу. Страхування забезпечує фінансовий захист у випадку настання непередбачених подій, таких як природні катастрофи, нещасні випадки, хвороби, крадіжки та інші. Страхові поліси допомагають зменшити фінансові втрати, пов'язані з настанням страхових випадків. Це дозволяє зберегти фінансову стабільність домогосподарств і підприємств;

- підтримка економічної стабільності: страхові компанії акумулюють великі обсяги капіталу через страхові премії. Ці кошти інвестуються в різні фінансові інструменти, включаючи облігації, акції, нерухомість та інші активи, що сприяє економічному зростанню та розвитку фінансових ринків. Страхування зменшує навантаження на державні фінанси, забезпечуючи соціальний захист населення без значних витрат з боку держави. Наприклад, медичне страхування допомагає знизити витрати держави на охорону здоров'я;

- соціальний захист: страхування життя, здоров'я та майна забезпечує фінансовий захист домогосподарств, допомагаючи їм впоратися з фінансовими наслідками нещасних випадків, хвороб або втрати майна. Страхові продукти, такі як страхування відповідальності, страхування майна та страхування бізнес-перерв, забезпечують захист підприємств від фінансових втрат, що сприяє стабільному функціонуванню бізнесу.

- стимулювання економічного розвитку: страхування допомагає підприємствам ефективно управляти ризиками, що сприяє більш впевненому розвитку бізнесу, інноваціям та інвестиціям. Страхові компанії інвестують в

інфраструктурні проекти, що сприяє економічному розвитку регіонів та підвищує якість життя населення;

- регулювання та контроль: страхові компанії діють у рамках законодавства, забезпечуючи виконання умов страхових договорів та захист прав споживачів. Державні регулятори контролюють діяльність страхових компаній, що сприяє надійності та стабільності страхового ринку;

- фінансова інклюзія: страхування сприяє фінансовій інклюзії, забезпечуючи доступ до фінансових послуг для широких верств населення, включаючи ті групи, які можуть бути виключені з традиційного банківського сектору.

2. Кредитні спілки відіграють важливу роль у фінансовій системі та соціально-економічному розвитку суспільства. Вони забезпечують доступ до фінансових послуг широким верствам населення, сприяють економічній стабільності, підтримують місцеві громади та сприяють соціальній інклюзії. Основними аспектами значення кредитних спілок виступають:

1) кредитні спілки забезпечують доступ до фінансових послуг тим групам населення, які можуть бути виключені з традиційного банківського сектора, включаючи людей з низькими доходами, малий бізнес і жителів сільської місцевості;

2) кредитні спілки працюють на кооперативних засадах, що означає, що вони належать і управляються своїми членами, що сприяє зміцненню соціальної згуртованості та підвищенню довіри серед членів спільноти;

3) кредитні спілки часто інвестують у розвиток місцевих громад, фінансуючи місцеві проекти та підтримуючи малий бізнес, що сприяє економічному розвитку регіону;

4) кредитні спілки пропонують своїм членам вигідні умови кредитування, такі як низькі відсоткові ставки та гнучкі умови погашення, що робить фінансові послуги доступнішими; приймають депозити від своїх членів, забезпечуючи їм можливість заощаджувати кошти та отримувати відсотки на свої вклади;

5) фінансові ресурси, накопичені кредитними спілками, зазвичай інвестуються в місцеву економіку, підтримуючи місцеві підприємства та проекти, що стимулює економічний розвиток, також активно підтримують малий бізнес, надаючи кредити на розвиток підприємництва, що сприяє створенню робочих місць та економічному зростанню;

6) оскільки кредитні спілки працюють на кооперативних засадах, вони орієнтовані на довгострокові відносини зі своїми членами, що сприяє відповідальному кредитуванню та зниженню рівня заборгованості;

7) кредитні спілки диверсифікують свої кредитні портфелі, знижуючи ризики, пов'язані з невиконанням кредитів, що забезпечує фінансову стабільність установи тощо [9].

3. Лізингові компанії відіграють важливу роль у забезпеченні фінансового доступу до необхідних активів для підприємств і фізичних осіб, сприяють економічному розвитку, покращують управління ризиками та оптимізують податкове навантаження. Їх діяльність допомагає підвищити конкурентоспроможність підприємств, підтримує розвиток малого та середнього бізнесу, сприяє міжнародній торгівлі та забезпечує гнучкі фінансові рішення для сучасного бізнесу [4]. Основними аспектами значення лізингових компаній є:

- лізинг дозволяє підприємствам і фізичним особам використовувати дорогі активи, такі як обладнання, транспортні засоби або нерухомість, без необхідності великого одноразового капіталовкладення. Це особливо важливо для малого та середнього бізнесу, який може не мати достатньо власних коштів для купівлі таких активів;

- лізинг сприяє оновленню та модернізації основних фондів підприємств, що підвищує їхню конкурентоспроможність і ефективність, а це також стимулює інвестиції в економіку та сприяє економічному зростанню;

- лізингові послуги є важливими для розвитку малого та середнього бізнесу, який отримує доступ до сучасних технологій і обладнання, необхідних для розширення та вдосконалення своєї діяльності;

- лізинг зменшує фінансові ризики, пов'язані з придбанням і володінням активами, оскільки лізингова компанія залишається власником активу. У разі фінансових труднощів лізингоодержувач може повернути актив лізинговій компанії, зменшуючи таким чином свої фінансові зобов'язання;

- лізингові платежі часто можуть бути включені в операційні витрати підприємства, що дозволяє знизити оподатковуваний прибуток. Це створює додаткові фінансові стимули для використання лізингу як інструменту фінансування;

- лізингові компанії пропонують гнучкі умови фінансування, які можуть бути адаптовані до потреб клієнта, що дозволяє підприємствам обирати оптимальні умови лізингу, враховуючи свої фінансові можливості та плани розвитку;

- лізинг дозволяє підприємствам зосередитися на своїй основній діяльності, залишаючи управління активами та їх обслуговування лізинговій компанії, що знижує адміністративне навантаження на підприємства та сприяє ефективнішому використанню ресурсів;

- лізингові компанії можуть сприяти розвитку міжнародної торгівлі, надаючи фінансування для придбання імпортного обладнання або транспортних засобів. Це сприяє збільшенню обсягів експорту та імпорту, розширенню ринків збуту та зміцненню економічних зв'язків між країнами.

4. Факторингові компанії відіграють важливу роль у фінансовій системі, особливо в контексті підтримки малого та середнього бізнесу, забезпечення ліквідності та покращення управління дебіторською заборгованістю, а саме:

- забезпечують професійне управління дебіторською заборгованістю, включаючи моніторинг платежів, стягнення заборгованості та ведення обліку, що дозволяє підприємствам зосередитися на своїй основній діяльності;

- беруть на себе ризик неплатежів (безрегресний факторинг), що зменшує фінансові ризики для підприємств і забезпечує стабільність їхнього грошового потоку;

- покращують кредитоспроможність підприємства, оскільки забезпечують стабільний грошовий потік та зменшують дебіторську заборгованість на балансі компанії;

- є альтернативою традиційному банківському кредитуванню, часто пропонуючи більш гнучкі умови фінансування та швидше прийняття рішень;

- підтримують міжнародну торгівлю, надаючи послуги експортного факторингу, що дозволяє експортерам отримувати фінансування під інвойси, зменшуючи ризики неплатежів з боку іноземних покупців та забезпечуючи стабільний грошовий потік;

- сприяє підвищенню фінансової дисципліни як у підприємства, так і у його клієнтів, що позитивно впливає на загальну фінансову стабільність [8].

5. Мікрофінансові організації надають невеликі кредити фізичним особам та малому бізнесу, часто з мінімальними вимогами до позичальників, також пропонують швидкі кредитні рішення, які зазвичай мають вищі відсоткові ставки порівняно з традиційними банками. Вони надають доступ до фінансових послуг для широких верств населення, допомагають зменшувати бідність та підтримують соціально вразливі групи. Завдяки гнучкості, оперативності та мінімальним вимогам до клієнтів, мікрофінансові організації є важливими учасниками фінансової системи та економіки в цілому [10].

6. Інвестиційні компанії та фонди пропонують послуги з управління інвестиційними портфелями для фізичних та юридичних осіб; залучають кошти інвесторів і вкладають їх у різні фінансові інструменти (акції, облігації, нерухомість). Вони сприяють економічному розвитку, інноваціям, фінансовій стабільності та забезпечують фінансові послуги широкому колу інвесторів, включаючи дрібних вкладників та інституційних інвесторів.

Завдяки своїй діяльності, інвестиційні компанії роблять значний внесок у загальний розвиток економіки та фінансових ринків [13].

7. Ломбарди надають короткострокові кредити під заставу рухомого майна (наприклад, ювелірних виробів, техніки). Виконують важливу функцію в фінансовій системі, забезпечуючи доступ до швидкого та зручного кредитування, підтримуючи ліквідність клієнтів та сприяючи фінансовій інклюзії. Вони надають тимчасову фінансову допомогу, підтримують малий бізнес і виконують соціальну функцію, забезпечуючи збереження активів клієнтів. Завдяки регулюванню та нагляду, ломбарди сприяють економічній стабільності та захисту прав споживачів [15].

8. Фінансові компанії пропонують різні фінансові послуги, включаючи споживче кредитування, управління активами, фінансові консультації. Вони забезпечують доступ до фінансових послуг для широкого кола клієнтів, включаючи малий та середній бізнес, фізичних осіб, які не мають доступу до традиційних банківських послуг [21].

Фінансові компанії сприяють накопиченню та розподіленню капіталу, інвестуючи в різні галузі економіки, що сприяє розвитку інфраструктури, інновацій та підвищенню конкурентоспроможності. Венчурні фінансові компанії інвестують у стартапи та інноваційні проекти, забезпечуючи їх фінансування та підтримку на ранніх етапах розвитку, що сприяє впровадженню нових технологій та бізнес-моделей.

Страхові фінансові компанії пропонують продукти, які дозволяють клієнтам захистити себе від різних фінансових ризиків, включаючи ризики пов'язані з здоров'ям, майном, бізнесом та іншими аспектами життя. Вони допомагають розподіляти фінансові ризики серед великої кількості учасників ринку, що зменшує вплив окремих ризиків на фінансову систему в цілому. Завдяки професійному управлінню ризиками та дотриманню регуляторних вимог, фінансові компанії сприяють запобіганню фінансових криз та зменшенню їх негативного впливу на економіку.

9. Пенсійні фонди пропонують програми добровільного пенсійного забезпечення, інвестуючи кошти учасників у різні фінансові інструменти для забезпечення додаткового пенсійного доходу. Вони забезпечують фінансову безпеку громадян на пенсії, стимулюють заощадження та інвестиції, підтримують ліквідність та стабільність фінансових ринків, знижують рівень бідності серед пенсіонерів та забезпечують соціальну стабільність. Завдяки регулюванню та нагляду, пенсійні фонди діють у прозорих умовах, захищаючи права учасників та сприяючи загальній стабільності фінансової системи.

10. Клірингові палати та розрахункові центри здійснюють кліринг та розрахунки за фінансовими операціями, забезпечуючи швидке та безпечно здійснення транзакцій між фінансовими установами. Клірингові палати діють як центральні контрагенти між учасниками фінансових операцій, беручи на себе обов'язки з централізованого проведення розрахунків. Це зменшує кількість необхідних двосторонніх розрахунків та спрощує процес обробки великих обсягів транзакцій. Вони знижують контрагентський ризик, виступаючи посередниками між учасниками ринку та гарантують виконання зобов'язань сторін навіть у випадку неплатоспроможності одного з учасників, забезпечуючи стабільність та надійність фінансових ринків [37].

Розрахункові центри забезпечують безперервність та надійність платіжних систем, обробляючи великі обсяги платіжних транзакцій між фінансовими установами. Це сприяє стабільному функціонуванню економіки та фінансових ринків, підвищенню ефективності платіжних систем, скорочуючи час проведення транзакцій, знижуючи витрати на обробку платежів та забезпечуючи швидкий обіг коштів у фінансовій системі.

11. Платіжні системи та оператори забезпечують проведення електронних платежів та переказів, розробляють та впроваджують платіжні рішення для фізичних та юридичних осіб. Завдяки своїй діяльності, фінансові компанії підтримують ліквідність ринків, забезпечують стабільність фінансової системи та сприяють зростанню добробуту суспільства.

Отже, небанківські фінансові установи відіграють важливу роль у фінансовій системі, забезпечуючи додаткові можливості для фінансування, інвестування та управління фінансовими ризиками. Їхня діяльність доповнює традиційні банківські послуги, сприяючи економічному зростанню та фінансовій інклюзії.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

2.1. Сучасний стан ринку небанківських фінансових послуг

Сектор небанківських фінансових послуг в Україні у воєнний період стикається з численними викликами, включаючи економічну нестабільність, підвищені ризики та зміну попиту на фінансові послуги. Однак, адаптаційні стратегії, цифровізація та підтримка з боку регуляторних органів допомагають НФУ підтримувати свою діяльність та знаходити нові можливості для розвитку. Незважаючи на складнощі, сектор небанківських фінансових послуг демонструє стійкість та здатність до адаптації в умовах кризи.

Для розуміння поточного стану та перспектив розвитку ринку небанківських фінансових послуг важливо проаналізувати основні фінансові та операційні показники. Нижче наведено аналіз основних показників ринку НФУ.

За результатами оцінки ринку небанківських фінансових послуг, Національний банк України підбив підсумки діяльності НФУ та оприлюднив офіційні дані. Так, кількість учасників небанківського ринку має тенденцію до скорочення (табл. 2.1.).

Як можемо побачити з таблиці 2.1., загальна кількість учасників небанківського сектору продовжує скорочуватися. Так, протягом останніх двох років, в умовах воєнного стану (добровільно або примусово) небанківський сектор зменшився на 677 учасників, а саме: фінансові компанії зменшились на 201 установу, кредитні спілки скоротили свою кількість до 133 з 278 учасників, 54 страховики пішли з ринку за 2022-2024 роки тощо [18]. Наочно динаміку кількості надавачів фінансових послуг відобразимо на рис. 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка кількості учасників небанківського ринку та
їх активів за 2022-2024 роки

Тип установи	Кількість установ які залишили ринок у 2022-2024 рр.	Кількість діючих установ на початок 2024 р.	Обсяг активів на початок 2024 р., млрд.грн.	Динаміка активів за 2022-2023 роки, %
Страхові компанії	54	101	74,34	+14,8
Кредитні спілки	145	133	1,42	-39,0
Фінансові компанії	363	559	250,63	+15,8
Ломбарди	115	146	3,85	-10,3

Більшість компаній припинила діяльність добровільно, відмовившись від усіх ліцензій. Значна частка установ була виключена з реєстру за рішенням регулятора, зокрема через невиконання ліцензійних умов. Упродовж року було зареєстровано дев'ять нових компаній: чотири ломбарди, три фінансові компанії та два лізингодавці [20].

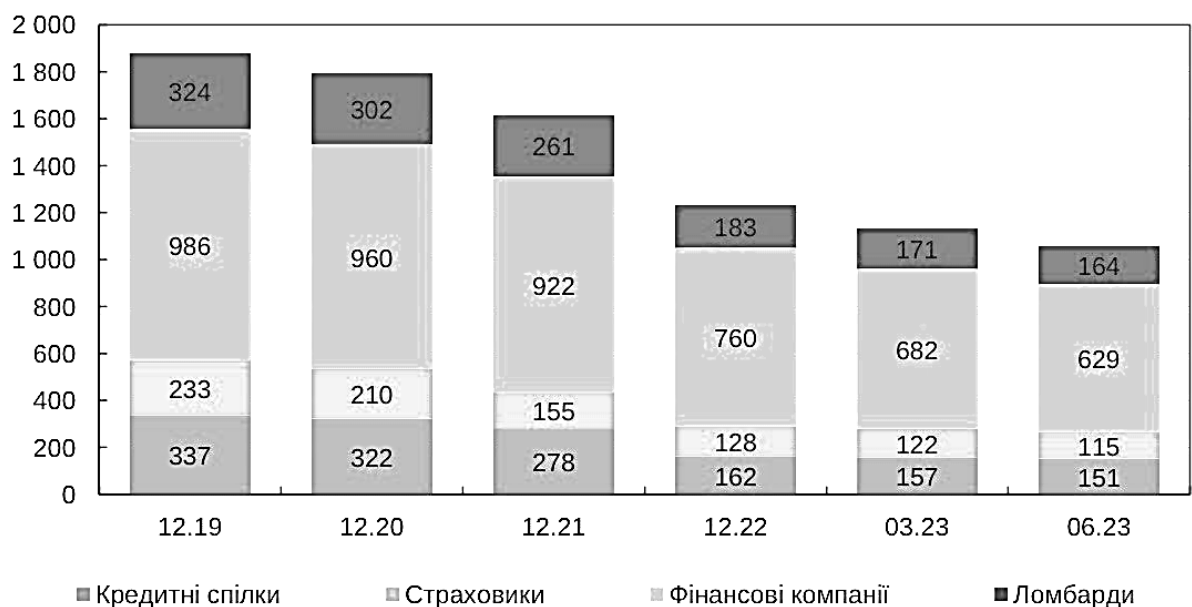


Рис. 2.1. Кількість надавачів фінансових послуг у 2020-2023 рр

Обсяги активів сегментів ринку змінювалися різноспрямовано: страховиків і фінансових компаній – зросли, кредитних спілок і ломбардів дещо зменшилися. Фінансовий сектор і надалі залишався банкоцентричним.

Частка небанківського сегмента в активах фінансових установ, нагляд за якими здійснює Національний банк, скоротилася майже на 2% за рік та становила 10% на кінець 2023 року (рис.2.2).

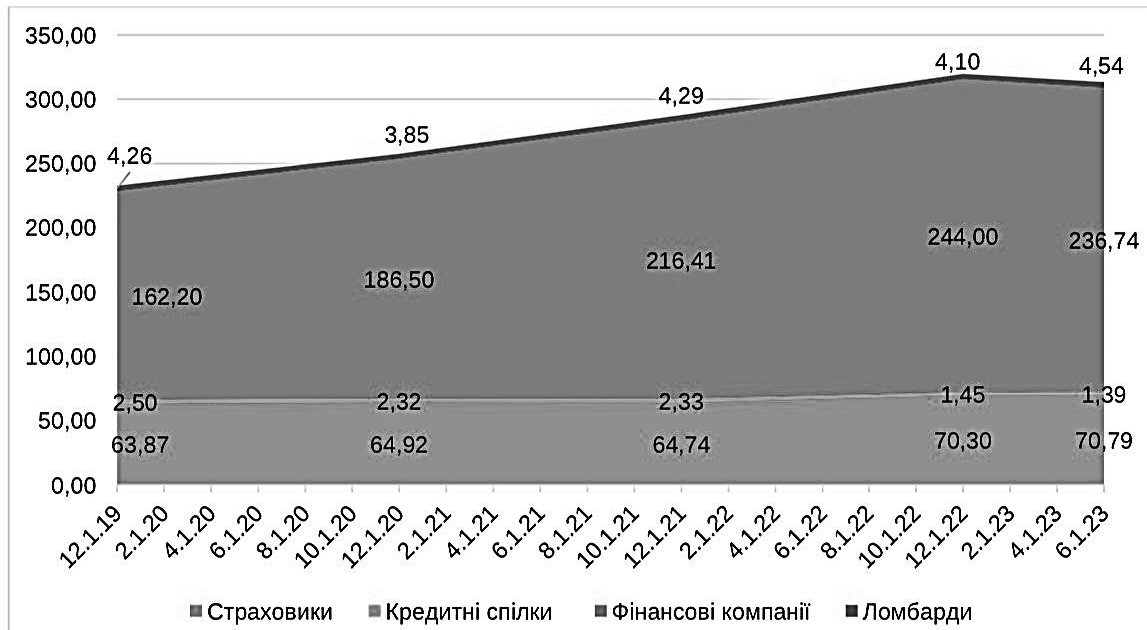


Рис. 2.2. Структура активів фінансового сектору, млрд.грн. [20]

Страхові та фінансові компанії протягом 2023 року наростили обсяги бізнесу (якщо порівнювати з 2022 роком). Активи страховиків за 2023 рік зросли на 5,7%, фінкомпаній – на 2,7%. Водночас бізнес кредитних спілок і ломбардів продовжує стискатись: активи цих сегментів у 2023 році скоротилися на 2% та 6,2% відповідно [20].

Упродовж 2023 року регулятор активно удосконалював нормативно-правову базу згідно з оновленими законами України про фінансові послуги та фінансові компанії, про страхування і про кредитні спілки, більшість положень яких було введено в дію з 01 січня 2024 року. Ключові новації – посиленна увага до якості корпоративного управління та управління ризиками, посилення вимог до платоспроможності та ринкової поведінки тощо [18].



Рис. 2.3. Чистий фінансовий результат надавачів небанківських фінансових послугу 2022-2023 роках, млн.грн. [18]

З рисунку 2.3., ми можемо побачити, що найбільший чистий фінансовий результат у 2023 році досягли фінансові компанії, який становив близько 8542 млн. грн., що на 6718 млн. грн. більше, ніж у 2022 році. Друге місце за чистим фінансовим результатом займають страхові компанії, у яких був найкращий показник серед всіх надавачів небанківських фінансових послуг у 2022 році – 3354 млн. грн, у 2023 році показник дещо зменшився і склав 2446 млн.грн. Збитковими у 2022 році були кредитні спілки та ломбарди, і вже у 2023 році дещо стабілізували своє становище і їх чистий результат склав 35 млн.грн та 176 млн.грн відповідно.

На динаміку проаналізованих показників, що характеризують стан сектору небанківських фінансових послуг, значно вплинув воєнний період який розпочався у 2022 році в Україні. Він характеризується високою економічною та політичною нестабільністю, що створює значні виклики для НФУ, але також відкриває нові можливості для адаптації та розвитку. Можна виділити такі ключові аспекти, що впливають на результати діяльності ринку небанківських фінансових послуг:

1) страхування:

- страхові компанії зіткнулися зі значними збитками через пошкодження застрахованого майна та інфраструктури, ризики, пов'язані з воєнними діями, стали значно вищими;

- збільшився попит на страхування життя та здоров'я, тоді як попит на страхування майна знизився у регіонах з активними бойовими діями;

- деякі компанії ввели тимчасові обмеження на страхування у зонах високого ризику, а також переглянули свої страхові тарифи.

2) кредитні спілки:

- воєнні дії призвели до зростання неплатоспроможності клієнтів, особливо у регіонах, де відбуваються активні бойові дії;

- зменшення обсягів внесків та зростання невиконаних зобов'язань створили значні ризики ліквідності для кредитних спілок;

- деякі спілки ввели програми реструктуризації боргів та відтермінування платежів для клієнтів, які постраждали від війни.

3) лізингові компанії:

- попит на лізингові послуги зменшився через невизначеність і економічну нестабільність;

- знецінення лізингових активів через їх пошкодження або втрату у зонах бойових дій стало серйозним викликом;

- компанії шукають нові ринки та можливості для підтримки своєї діяльності, включаючи адаптацію лізингових програм під нові умови.

4) факторингові компанії:

- збільшення випадків неплатежів з боку дебіторів, що постраждали від воєнних дій, створює додаткові ризики для факторингових компаній;

- компанії вимушені переглядати умови факторингу та вводити додаткові заходи для захисту від ризиків.

5) ломбарди:

- попит на короткострокові кредити під заставу зріс через економічні труднощі населення;

- у зонах бойових дій підвищуються ризики зберігання заставленого майна.

б) пенсійні фонди:

- зниження надходжень від внесків через економічні труднощі населення;

- виклики збереження та управління активами в умовах економічної нестабільності.

2.2. Оцінка діяльності небанківських фінансових установ на ринку фінансових послуг

Оцінка діяльності небанківських фінансових установ в Україні повинна включати комплексний аналіз фінансових показників, ринкової частки, якості послуг, відповідності регуляторним вимогам та соціальної відповідальності. Цей підхід дозволяє отримати всебічну картину їхнього стану та перспектив розвитку, а також виявити основні проблеми та шляхи їхнього вирішення. В умовах динамічного розвитку фінансового ринку, небанківські фінансові установи повинні постійно вдосконалювати свої послуги, підвищувати ефективність діяльності та забезпечувати високу якість обслуговування клієнтів для досягнення конкурентних переваг та стабільного зростання. Основними показниками оцінки діяльності небанківських фінансових установ є:

1. Показники прибутковості:

- чистий прибуток: визначається як різниця між доходами та витратами НФУ за певний період;

- рентабельність активів (ROA): показує, наскільки ефективно НФУ використовує свої активи для отримання прибутку;

- рентабельність власного капіталу (ROE): відображає ефективність використання власного капіталу для генерації прибутку.

2. Показники ліквідності:

- коефіцієнт поточної ліквідності: визначає здатність НФУ виконувати короткострокові зобов'язання за рахунок поточних активів;

- коефіцієнт швидкої ліквідності: враховує тільки найліквідніші активи, що можна швидко реалізувати для покриття зобов'язань;

3. Показники фінансової стабільності:

- коефіцієнт автономії: відображає частку власного капіталу в загальній структурі капіталу НФУ;

- коефіцієнт заборгованості: визначає частку боргових зобов'язань у структурі капіталу.

Загальний огляд динаміки кількості і активів українського небанківського фінансового сектору підтверджує факт поступового пристосування його установ до нових умов функціонування під егідою НБУ, а також домінування фінансових і страхових компаній у розрізі сформованих активів.

З метою більш поглибленого аналізу результатів діяльності небанківського фінансового сектору дослідимо основні показники діяльності видів небанківських фінансових установ.

Розпочнемо з аналізу основних показників діяльності страхових компаній, які займали значну частку і в чисельності, і в обсязі активів у 2020-2023 роках серед небанківських фінансових установ (Додаток А).

Страховий ринок у 2023 році зростав, хоч і неоднорідно. Загальний обсяг премій з ризикового страхування за 2023 рік зріс на 20% (7 004,1 млн.грн.) порівняно з показником 2022 року, зі страхування життя – на 7% (351,7 млн.грн) за той же період. Але обидва показники залишалися нижчими, ніж у 2021 році на 8% та 12% відповідно [18].

Обсяг зібраних премій за моторними видами страхування перевищив довоєнні рівні. Автострахування було основною причиною зростання: ОСЦПВ, “Зелена картка”, КАСКО становили більше половини страхових премій (52% або 24 399,9 млн грн). Виплати страхових відшкодувань зростали відповідно за договорами “Зеленої картки” (+137%), ОСЦПВ (+37%) та КАСКО (+22%). Премії з інших видів страхування, хоч і зростали упродовж 2023 року, проте ще не сягнули значень 2021 року [20].

За 2023 рік частка особових видів страхування (ДМС, страхування від нещасних випадків, страхування життя) скоротилася і становила 29% (13

709,3 млн.грн.). Зокрема, медичне страхування зросло на 7% (450,3 млн.грн.), а страхування від нещасних випадків залишилося без змін (6,8 млн.грн.). Страхування майнових ризиків зросло на 35% (935,9 млн.грн.).

Коефіцієнт збитковості ризикових страховиків незначно зріс (погіршився) у 2023 році через значне зростання премій. Комбінований коефіцієнт становив 95% за результатами року, а коефіцієнт операційної ефективності – 88%. Станом на 31.12.2022 частка прийнятних активів у загальних активах страховиків становила 87% (61 340 млн.грн), а станом на 31.12.2023 – збільшилася до 89% (66 483,8 млн.грн). У прийнятних активах дедалі меншу частку становить нерухомість (5%) та вимоги до перестраховиків (9%) (рис. 2.4).

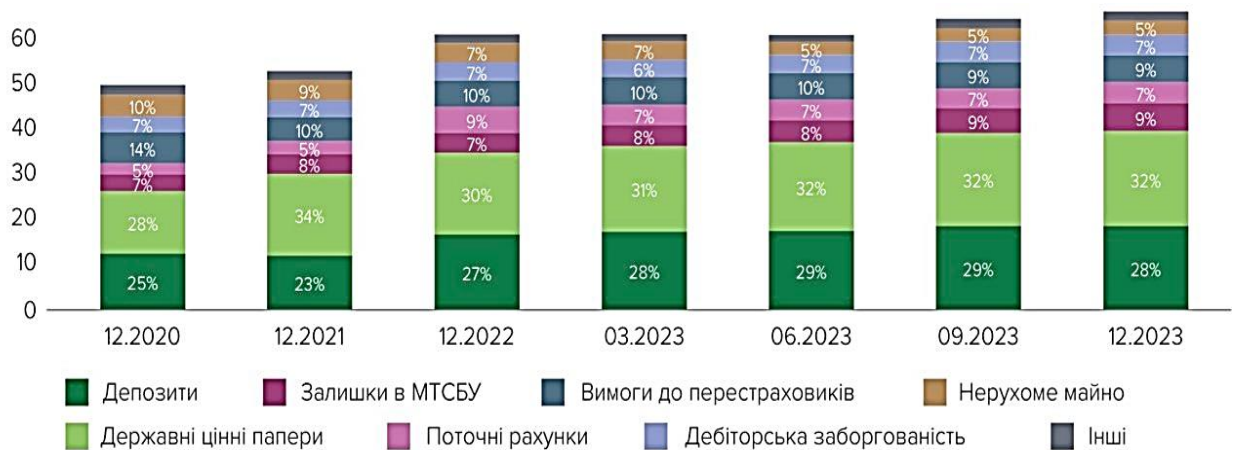


Рис. 2.4. Структура прийнятних активів на покриття резервів страховиків, млрд.грн. [20]

Одночасно збільшується вага цінних паперів (32%), серед яких переважають ОВДП та банківські депозити (28%). Операційний фінансовий результат ризикових страховиків зменшився майже вдесятеро в 2023 році, зокрема через вищий рівень виплат і слабший ніж у 2022 році вплив курсових різниць. Страховики життя і надалі були операційно збитковими. Однак інвестиційні доходи забезпечили високу рентабельність капіталу: 10% для ризикових страховиків та 19% для страховиків життя (рис. 2.5).

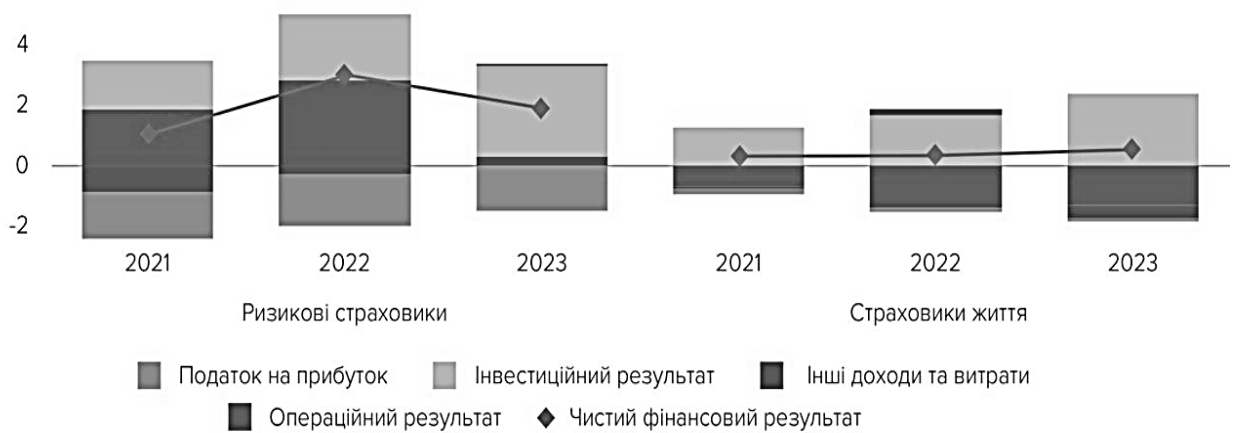


Рис. 2.5. Декомпозиція чистого фінансового результату страховиків, млрд.грн. [20]

Ринок залишали фінансово слабкі ризикові страховики: 27 установ було виключено з реєстру. Серед цих компаній переважали неактивні страховики або ті, що майже не працюють із населенням. Наприкінці 2023 року п'ять страховиків порушували хоча б один із нормативів, їхня частка у загальних активах ринку становила 8%.

Сектор кредитних спілок у 2023 році дещо скоротився, але був прибутковим. Обсяг активів сектору зменшився на 2% за рік. Водночас зменшилася й кількість установ. Протягом року з реєстру виключено 29 спілок – переважно ті, що не залучали депозитів. На кінець року загальний обсяг активів становив 61% довоєнного рівня.

За рік нове кредитування зросло на 22% переважно за рахунок кредитів на придбання, будівництво, ремонт нерухомості та розвиток приватних господарств. Але обсяг погашення перевищив нові кредити. Відтак кредитний портфель зменшився на 2%. Частка прострочених на понад 90 днів кредитів знизилася до 26% з 32% (рис. 2.6).

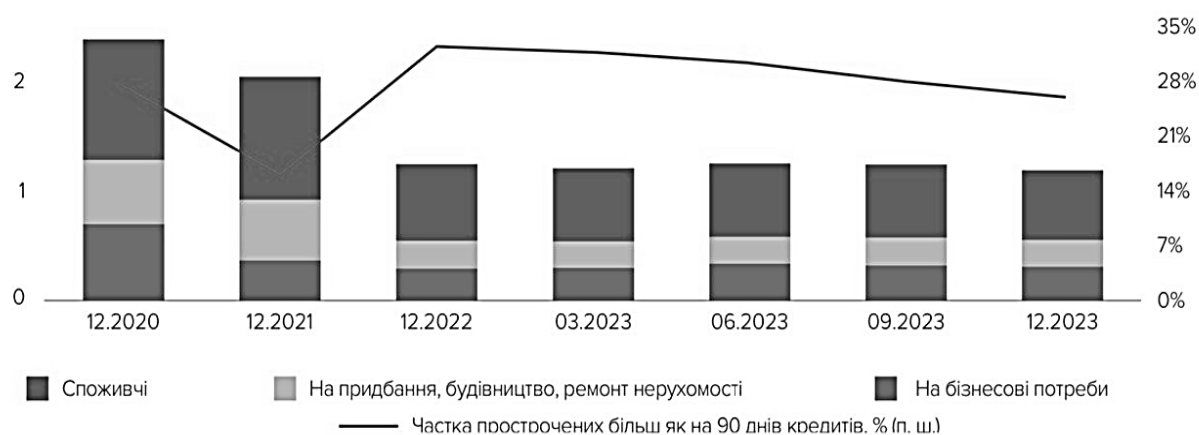


Рис. 2.6. Структура основної суми заборгованості за кредитами членів кредитних спілок, млрд. грн. [20]

Зниження операційної ефективності кредитних спілок обумовлено як скороченням цього сектору, так і зменшенням процентного спреду – різниці між дохідністю кредитів та вартістю депозитів. Ставки за всіма видами позик знизилися, а за депозитами дещо зросли. Разом із тим за рік зменшилися витрати на відрахування у резерви. Це сприяло відновленню позитивного фінансового результату, попри низьку операційну ефективність цих установ (рис.2.7).

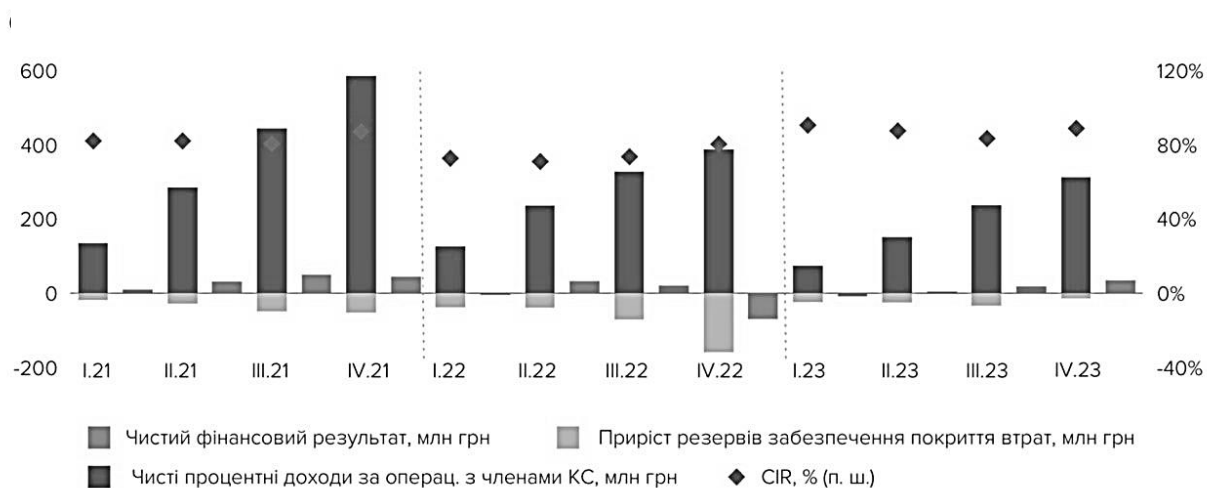


Рис. 2.7. Операційна ефективність діяльності кредитних спілок (наростаючим підсумком) [20]

Але помірна прибутковість надалі не дає достатньо ресурсів кредитним спілкам для підвищення платоспроможності. Зменшення вдвічі (до 21) за 2023 рік кількості порушників нормативів відбулось за рахунок виходу

частини з них з ринку. Серед цих установ на початку 2024 року вісім кредитних спілок порушували норматив достатності капіталу. Але більша їх частина (86%) не дотримується нормативу обмеження на частку непродуктивних активів.

Тривало відновлення в секторі фінансових компаній, ломбардів та лізингодавців. Обсяг активів фінкомпаній збільшився на 3% незважаючи на вихід з ринку значної кількості установ. Обсяги основних фінансових послуг зросли, найбільше надані кредити.

Кредитування населення поступово відновлюється: за 2023 рік було надано на 70% більше позик населенню, ніж у 2022 році, але це все ще на 40% менше, ніж у 2021 році. Зростали обсяги фінансового лізингу, який переважно забезпечують юридичні особи-лізингодавці. Нові лізингові угоди укладалися на придбання легковиків, сільськогосподарської техніки й вантажівок. Джерела фінансування лізингу – власний та залучений капітал лізингодавців, банківські кредити, цінні папери та авансові платежі (рис. 2.8).

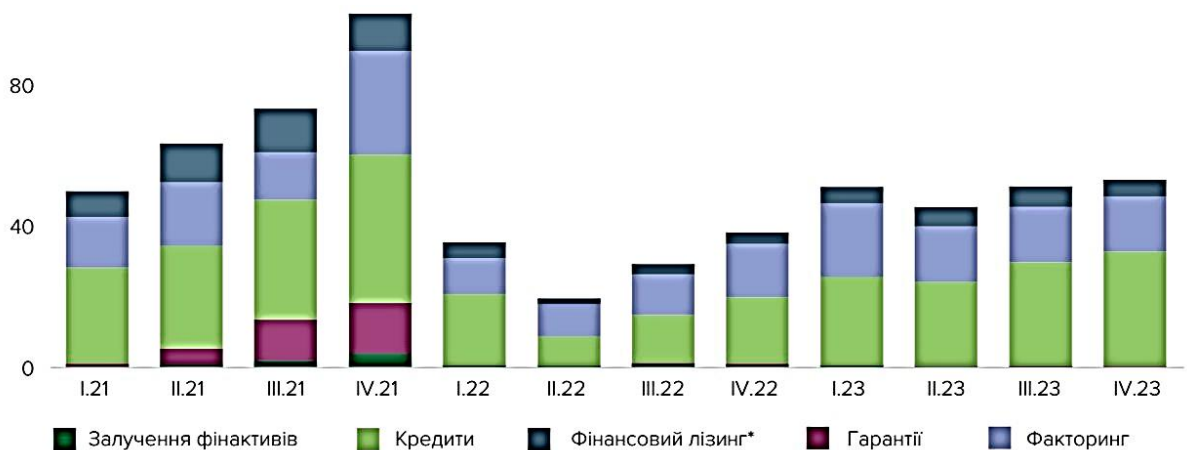


Рис. 2.8. Обсяги наданих фінансових послуг фінансовими компаніями за видами послуг (за квартал), млрд. грн. [20]

Взагалі кредити в цьому сегменті ринку посідають далеко не перше місце. Найбільший обсяг серед послуг, які надають фінкомпанії, припадає на обмін валют (майже 60% цього ринку), на другому місці – грошові перекази (25%), на третьому – кредити (11%), на четвертому – факторинг (5,4%).

Поступове відновлення обсягів основних фінансових послуг дало змогу за підсумками 2023 року фінансовим компаніям отримати 8,5 млрд.грн прибутку, з них більше половини отримано державною установою «Укрфінжитло» – оператором програми «ЄОселя», основні доходи якої формують процентні виплати за ОВДП у капіталі (рис. 2.9).

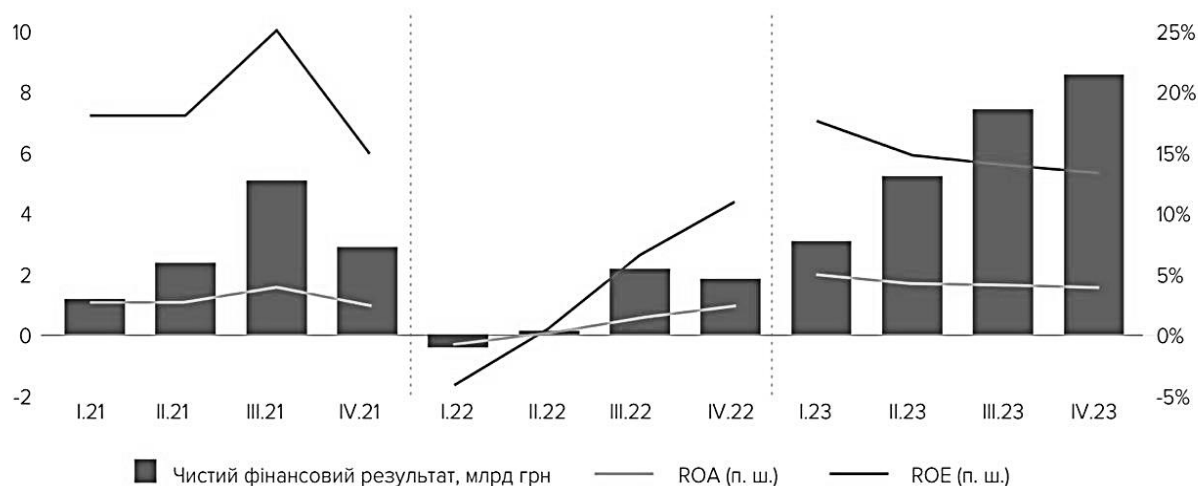


Рис. 2.9. Фінансовий результат (наростаючим підсумком) та показники рентабельності фінансових компаній [20]

Прибутковими були 75% фінансових компаній. У 2023 році діяльність ломбардів дещо скоротилася. Обсяги активів та власний капітал зменшилися. Хоча установи видали більше кредитів, ніж у 2022 році, процентні доходи знизилися (рис. 2.10).

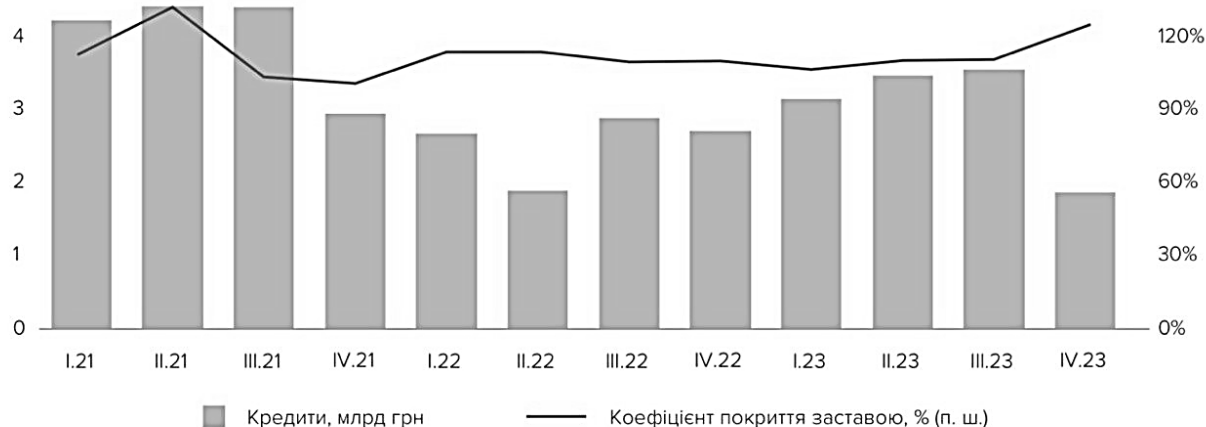


Рис. 2.10. Обсяг наданих кредитів ломбардами (за квартал) та рівень покриття заставою [20]

Найгірша ситуація у ломбардів. Обсяги активів і кредитів скорочуються, процентні доходи падають. На прибуток цей сегмент зміг вийти лише завдяки зменшенню витрат, пов'язаних із реалізацією та утриманням заставного майна. Показники рентабельності дещо знизилися наприкінці 2023 року (рис. 2.11).

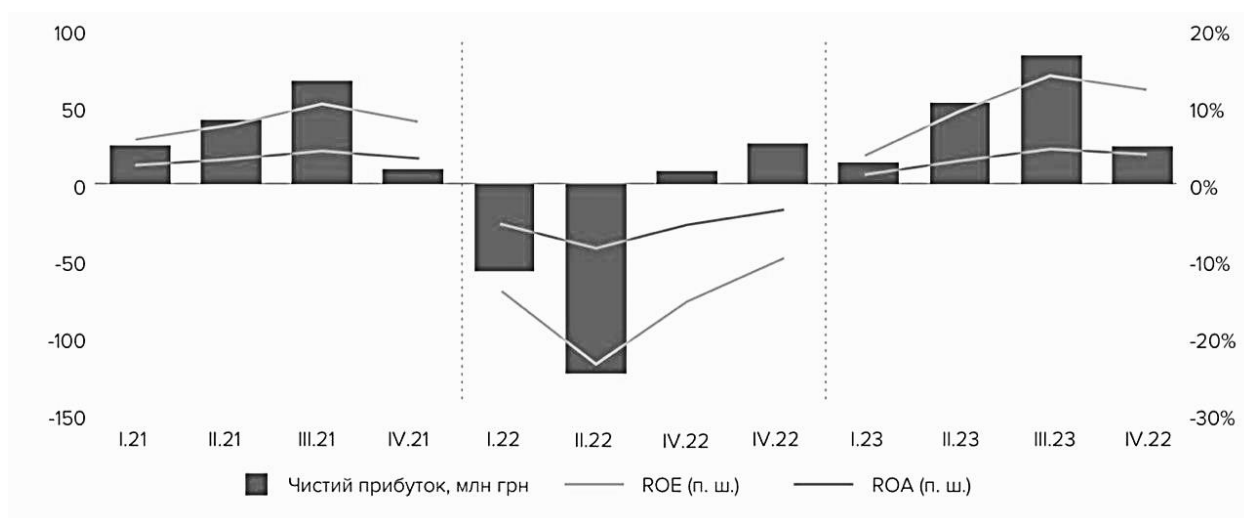


Рис.2.11. Показники фінансової діяльності ломбардів [20]

Кредитний портфель ломбардів на кінець 2023 року становив 3 млрд грн, що на 3,2% менше, ніж на кінець 2021 року. Власний капітал ломбардів за 2022–2023 роки зменшився майже на 20% – до 1,3 млрд грн. Якщо оцінювати структуру кредитного портфелю ломбардів, то переважна більшість позик видана під заставу ювелірних виробів, коштовностей і побутової техніки.

Таким чином, небанківський фінансовий сектор України перебуває у складних умовах зовнішніх викликів та загроз, більшість небанківських фінансових установ перейшли із екстенсивного типу розвитку в інтенсивний. Оскільки при зменшенні кількісного складу більшості фактично діючих фінансових установ не зменшується обсяг фінансових послуг, які ними надаються, а також зростає обсяг їх активів. Найбільшу частку в українському небанківському фінансовому секторі займають фінансові компанії, які конкурують з банками у багатьох напрямках своєї діяльності.

Страхові компанії попри кількісне зменшення у загальному демонструють позитивні тенденції у своєму розвитку, збільшуючи обсяги активів та послуг, які вони надають. Ломбарди займають вузькоспеціалізовану нішу на ринку і тому навіть попри незначне зменшення показників їх діяльності, вони продовжуватимуть працювати. А от кредитні спілки не витримують конкуренцію банків, фінансових компаній і ломбардів та різко скорочують масштаби своєї діяльності. Рівень покриття недержавним пенсійним забезпеченням в Україні на разі залишається дуже низьким, учасниками недержавних пенсійних фондів є менше 1 млн осіб, що не дає змоги вирішувати проблеми майбутнього фінансування пенсійних виплат.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми та виклики, з якими стикаються небанківські фінансові установи в Україні

Небанківські фінансові установи в Україні стикаються з низкою викликів, які обмежують їх розвиток та ефективність. Подолання цих проблем вимагає координації зусиль з боку регуляторів, уряду та самих фінансових установ. Основними напрямками, що сприятимуть зростанню та стабільності цього сектора можна виділити розвиток цифрових технологій, посилення регуляторного нагляду, підвищення фінансової грамотності населення та впровадження нових фінансових продуктів тощо.

Розглянемо основні проблеми з якими стикаються небанківські фінансові установи в сучасних умовах.

По перше, регуляторні обмеження, які можуть ускладнювати діяльність небанківських фінансових установ та обмежувати можливості для розвитку. Це включає жорсткі вимоги до капіталу, складність отримання ліцензій та інші регуляторні бар'єри.

Нестабільність нормативно-правового середовища, часті зміни у законодавстві та регуляторних вимогах створюють труднощі для НФУ у плануванні та веденні своєї діяльності. Процес отримання ліцензій та дозвільних документів є тривалим та складним, що створює перешкоди для нових гравців на ринку та обмежує розвиток існуючих установ.

По друге, жорстка конкуренція з боку банків, які мають більші ресурси, розгалужену мережу відділень та доступ до дешевих фінансових ресурсів. Це ускладнює становище небанківських фінансових установ на ринку та обмежує можливості для зростання.

По третє, економічна нестабільність, висока інфляція та низька купівельна спроможність населення створюють додаткові ризики та

перешкоди для розвитку НФУ. Це може обмежувати попит на їхні послуги та збільшувати ризики неплатежів.

По четверте, ризики та управління ризиками. НФУ, особливо ті, що займаються мікрокредитуванням, стикаються з високим рівнем кредитних ризиків через недостатню перевірку платоспроможності клієнтів та відсутність належного забезпечення. Багато НФУ не мають достатньо розвинених систем управління ризиками, що збільшує їх вразливість до фінансових шоків та криз.

По п'яте, технологічні виклики. Багато НФУ не мають достатніх ресурсів для інвестування у новітні технології та цифрові платформи, що знижує їх конкурентоспроможність у порівнянні з банками та новими фінтех-компаніями. Також, проблеми з кібербезпекою стають все більш актуальними, оскільки НФУ часто не мають достатніх засобів для захисту від кіберзагроз та забезпечення безпеки клієнтських даних.

По шосте, соціально-економічні виклики. Нестабільна економічна ситуація в Україні, високий рівень інфляції та низька купівельна спроможність населення створюють додаткові ризики та перешкоди для розвитку НФУ. Політична нестабільність та непередбачуваність політичних рішень можуть суттєво впливати на діяльність НФУ, створюючи ризики для інвестицій та фінансової стабільності.

Установи часто стикаються з проблемою низького рівня довіри з боку населення, що обмежує їх можливості залучати нових клієнтів та розширювати ринок. Будь-які негативні інциденти або скандали можуть суттєво вплинути на їх репутацію та призвести до втрати клієнтів.

Таким чином, необхідно впроваджувати стабільне та передбачуване регуляторне середовище, поліпшувати доступ до капіталу, підвищувати фінансову грамотність населення та інвестувати в сучасні технології для забезпечення конкурентоспроможності та стабільного зростання НФУ.

Воєнний стан, який розпочався в Україні в 2022 році, приніс безліч викликів для всіх секторів економіки, включаючи небанківські фінансові

установи. Ці виклики вимагають швидкої адаптації, нових стратегій управління та пошуку ефективних рішень для забезпечення стійкості та продовження роботи установ. Основні виклики, з якими стикаються НФУ в Україні в умовах воєнного стану відобразимо на рис. 3.1.



Рис. 3.1. Виклики, з якими стикаються небанківські фінансові установи в умовах воєнного стану

Економічна нестабільність призводить до зниження доходів населення та бізнесу, а також до інфляції та валютних коливань. Саме зменшення доходів населення та підприємств призводить до зниження попиту на фінансові послуги, призводить до збільшення неплатежів за кредитами та іншими зобов'язаннями. Зростання інфляції підвищує витрати на операційну діяльність та зменшує реальну вартість заощаджень клієнтів. Значні коливання курсу гривні впливають на вартість активів і пасивів, що номіновані в іноземній валюті.

Ризики безпеки полягають у загрозі обстрілів та проблем з логістикою. Прямі воєнні дії загрожують фізичній безпеці офісів, відділень та персоналу фінансових установ, а порушення логістичних ланцюгів ускладнює постачання необхідних матеріалів та ресурсів.

Швидкі зміни в законодавстві вимагають постійного моніторингу та адаптації до нових вимог. Потреба у частішій та більш детальній звітності для регуляторів збільшує адміністративне навантаження.

Фінансові ризики можуть включати у себе:

- зниження ліквідності: зменшення обсягів внесків та зростання неплатежів збільшують ризики ліквідності;
- потреба у додатковому капіталі: необхідність залучення додаткового капіталу для покриття збитків та забезпечення стійкості;
- зростання дефолтів: підвищений ризик дефолтів серед клієнтів, які зазнали негативного впливу від воєнних дій;
- перегляд кредитної політики: необхідність перегляду кредитної політики та умов кредитування для зменшення ризиків.

До технологічних викликів можна віднести:

- зростання кіберзагроз: підвищена активність кіберзлочинців під час воєнного стану вимагає посилення заходів кібербезпеки.
- захист даних: забезпечення надійного захисту даних клієнтів та конфіденційної інформації.
- перебої з інтернетом та електроенергією: часті перебої з доступом до інтернету та електропостачанням ускладнюють роботу фінансових установ;
- міграція технологій: необхідність перенесення критичних систем та даних до безпечніших місць або на хмарні платформи.

Війна спричиняє сильний психологічний тиск на персонал, що може призвести до зниження продуктивності. Тому необхідно забезпечити психологічну підтримку та створити безпечні умови праці для співробітників.

Непередбачувані умови та економічна нестабільність можуть впливати на довіру клієнтів до фінансових установ. Виникає потреба у ефективній комунікації з клієнтами для підтримання довіри та інформування про заходи, що вживаються для забезпечення стабільності.

Відповідно, для зменшення, вищевказаних проблем, на нашу думку, необхідно вибудувати необхідні стратегії подолання викликів, з якими стикаються в Україні небанківські фінансові установи, а саме:

1. Адаптаційні стратегії: впровадження дистанційної роботи та використання цифрових каналів для обслуговування клієнтів; розробка нових фінансових продуктів, які враховують потреби клієнтів в умовах кризи тощо.

2. Підтримка з боку держави: програми державної підтримки для НФУ, включаючи субсидії, податкові пільги та кредити на пільгових умовах; тимчасові послаблення регуляторних вимог для полегшення умов ведення бізнесу.

3. Інвестиції в безпеку та технології: інвестиції в сучасні системи захисту від кіберзагроз; використання хмарних технологій та резервних систем для забезпечення безперебійної роботи.

За прогнозами НБУ, розвиток небанківського сектору протягом 2024 року буде зумовлений переважно законодавчими та нормативно-правовими змінами, спрямованими на посилення нагляду й підвищення надійності учасників ринку.

Зокрема, НБУ відзначає такі маркери для небанківського сектору:

У листопаді 2023 року було ухвалено низку змін до законодавства про мікрокредитування. Згідно з ними, граничний розмір процентних ставок за мікрокредитами не може перевищувати 1% на день, а НБУ набув право встановлювати вимоги щодо оцінки кредитоспроможності позичальника [33].

Із середини 2024 року розшириться коло учасників Кредитного реєстру НБУ. Крім банків і Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, до нього вноситимуть дані фінансові компанії та кредитні спілки. Це сприятиме більш виваженому кредитуванню.

Страховики розпочали 2024 рік із проведення оцінки якості активів. За результатами 2023 року аудиторські звіти страхових компаній будуть доповнені детальною інформацією щодо активів та аналізом їхньої якості. Такий додатковий звіт страховики мають надати НБУ до 30 червня 2024 року [33].

Продовжується перехід страховиків, кредитних спілок і фінкомпаній на нові вимоги, які прописані в законах «Про страхування», «Про кредитні спілки», «Про фінансові послуги та фінансові компанії» [28; 25; 32]. Зокрема, НБУ вже затвердив оновлені нормативно-правові акти, які на думку Нацбанку мають забезпечити стабільність і сталий розвиток небанківського фінринку.

Отже, небанківські фінансові установи в Україні стикаються з безпрецедентними викликами в умовах воєнного стану. Ефективне управління ризиками, впровадження сучасних технологій, підтримка персоналу та активна співпраця з державними органами є ключовими факторами для подолання цих викликів. Важливим також є постійне адаптування до нових умов та пошук інноваційних рішень для забезпечення стійкості та розвитку в складних економічних і соціальних умовах.

3.2. Напрями підвищення ефективності діяльності небанківських фінансових установ

Для підвищення ефективності та конкурентоспроможності небанківських фінансових установ необхідно розробити та впровадити комплексну стратегію, що включає інноваційні підходи, технологічні рішення, покращення регуляторної бази та підвищення рівня обслуговування клієнтів (рис. 3.2).

Впровадження інноваційних технологій для небанківських фінансових установ може включати:

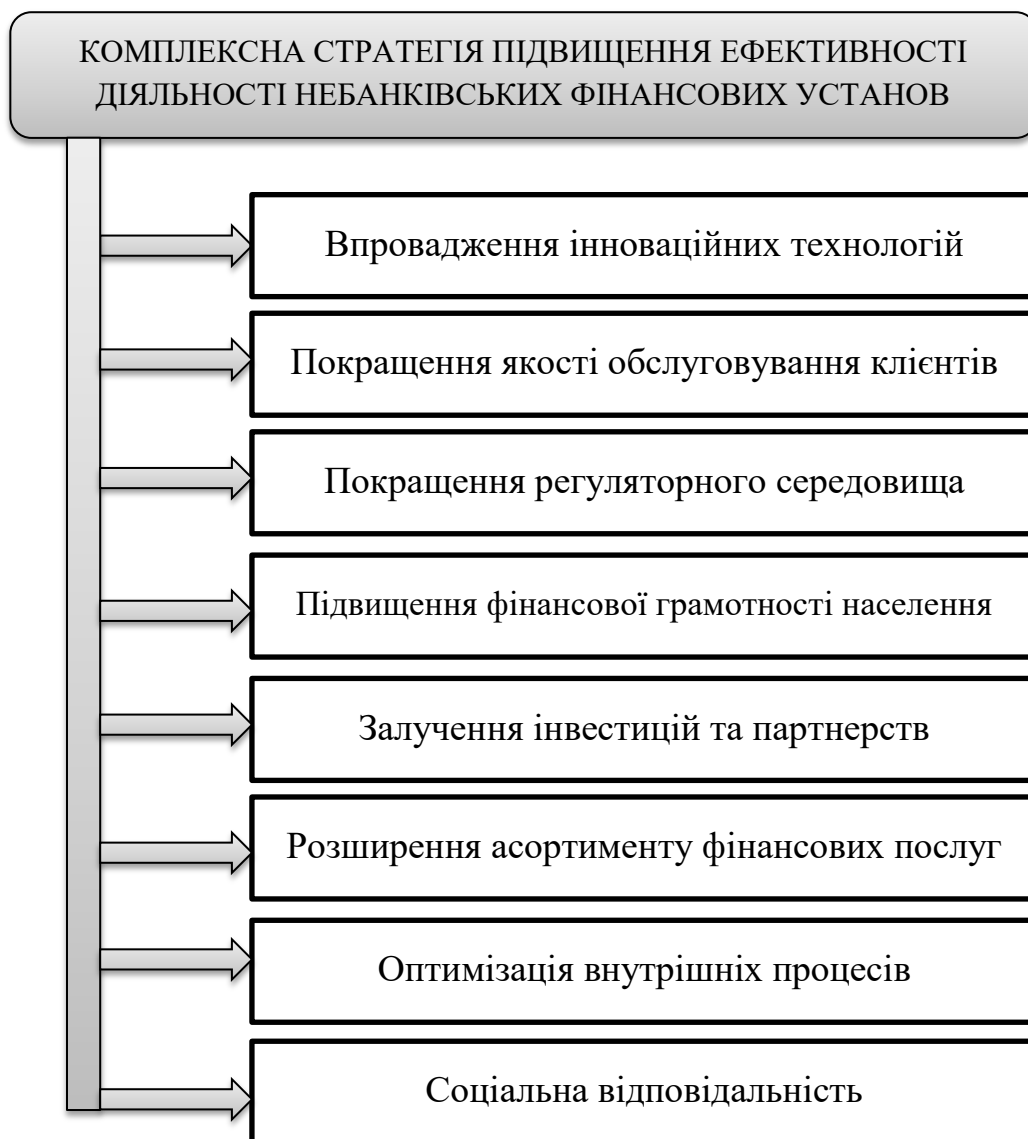


Рис. 3.2. Стратегія підвищення ефективності небанківських фінансових установ в сучасних умовах

1) диджиталізацію послуг:

- мобільні додатки та онлайн-платформи: розробка та впровадження зручних мобільних додатків та онлайн-платформ для надання фінансових послуг, що дозволить клієнтам здійснювати операції в режимі реального часу;

- криптовалютні сервіси: інтеграція криптовалют та блокчейн технологій для покращення безпеки та швидкості транзакцій;

2) автоматизацію та AI:

- автоматизовані системи обробки: використання систем роботизації процесів (RPA) для автоматизації рутинних завдань та зменшення витрат;

- штучний інтелект та машинне навчання: впровадження AI та ML для аналізу даних, прогнозування ризиків та надання персоналізованих фінансових послуг.

Покращення якості обслуговування клієнтів може відбуватися за рахунок:

1) персоналізації послуг:

- аналіз даних клієнтів: використання великих даних (Big Data) для аналізу поведінки клієнтів та надання їм персоналізованих рекомендацій та послуг;

- мультіканальна взаємодія: забезпечення безшовної взаємодії з клієнтами через різні канали, включаючи мобільні додатки, веб-сайти, кол-центри та соціальні мережі;

2) прозорість та довіра:

- прозора інформація: надання клієнтам прозорості та зрозумілої інформації про продукти та послуги, включаючи комісії, умови кредитування та страхування;

- клієнтська підтримка: підвищення якості обслуговування клієнтів через швидку та ефективну підтримку, включаючи використання чат-ботів та голосових помічників.

Покращення регуляторного середовища може відбуватись за допомогою вдосконалення законодавчої бази (оптимізація регуляторних процедур для зменшення бюрократії та сприяння інноваціям; встановлення чітких стандартів прозорості та звітності для всіх НФУ); підтримки держави (забезпечення підтримки з боку державних органів для впровадження інноваційних фінансових технологій; надання податкових пільг для НФУ, що інвестують у розвиток нових технологій та підвищення ефективності).

Підвищення фінансової грамотності населення можливе шляхом проведення інформаційних кампаній для підвищення обізнаності населення

про фінансові послуги та продукти, що надаються НФУ, а також завдяки розробці та впровадження навчальних курсів з фінансової грамотності для різних вікових груп та соціальних верств [7].

Розширення асортименту фінансових послуг передбачає:

- нові продукти та сервіси: введення нових фінансових продуктів, таких як краудфандинг, мікрокредитування, робо-адвайзери та peer-to-peer кредитування;

- розширення асортименту страхових продуктів, включаючи кіберстрахування, страхування здоров'я та життя.

Оптимізація внутрішніх процесів може відбуватися шляхом проведення регулярних внутрішніх аудитів для виявлення та усунення недоліків у процесах управління та впровадження методів бережливого виробництва (Lean) та шість сигм (Six Sigma) для оптимізації процесів та зниження витрат [35].

Таким чином, на нашу думку, впровадження вищезазначених рекомендацій дозволить небанківським фінансовим установам підвищити свою ефективність та конкурентоспроможність. Це включає інновації в технологіях, покращення якості обслуговування клієнтів, удосконалення регуляторного середовища, підвищення фінансової грамотності, залучення інвестицій, розширення асортименту послуг, оптимізацію внутрішніх процесів та соціальну відповідальність. Ці кроки допоможуть НФУ адаптуватися до сучасних викликів та забезпечити стійкий розвиток у довгостроковій перспективі.

Важливу роль у підвищенні ефективності та конкурентоспроможності небанківських фінансових установ відіграють інновації. В умовах стрімкого розвитку технологій та змін у поведінці споживачів, впровадження нових підходів та технологій може значно покращити роботу НФУ.

Особливість застосування фінансових інновацій небанківськими фінансовими установами, на противагу від банків, полягає у тому, що вони диверсифікуючи фінансові послуги більш глибоко проникають і ширше

охоплюють ринок, задовольняючи специфічний попит на фінансові послуги. У наслідок використання схожих інструментів багато фінансових інновацій перетікає із банківського сектору у небанківський [36].

Упровадження і застосування фінансових інновацій потребує значних капітальних вкладень, а у багатьох небанківських фінансових установ частка власного капіталу в структурі сформованих ресурсів є значно вищою, ніж у банків, проте загальний обсяг капіталу українських небанківських фінансових установ є значно нижчим, ніж у банків.

Вагомим позитивом від запровадження і використання фінансових інновацій для самих небанківських фінансових установ і їх клієнтів є отримання певного соціально-економічного ефекту за рахунок оптимізації задоволення потреб споживачів якіснішими фінансовими послугами, повноцінніше виконання своїх функцій установами, збільшення асортименту фінансових продуктів і клієнтської бази, зростання рівня інклюзивності фінансових послуг, зростання продажів і доходів установи, застосування новітніх технологій, штучного інтелекту, дистанційних каналів продажу тощо [39].

Так, НБУ розробив власну модель сталої фінтехекосистеми України-2025, основою якої є чотири ключові елементи сталих фінтех-екосистем: регулювання та політика, капітал, попит і таланти [33].

Ці елементи утворюють дві півкулі (ліва – регуляторно-інвестиційна, права – акселераційно-кадрова). У взаємодії вони створюють замкнутий цикл – від зародження інновацій та їхньої акселерації до регулювання інноваційних продуктів, сервісів та їхньої капіталізації. Водночас модель відкрита та інтегрована з глобальними екосистемами (Додаток В).

Якщо подивитися на найпопулярніші ніші на ринку фінтеху з точки зору привабливості для інвесторів та затребуваності у клієнтів, платіжні рішення залишатимуться в пріоритеті, а серед ніш, які активно зростатимуть, будуть такі, як кібербезпека, бігдата-аналітика, регтех, іншуртех, управління

капіталом (wealthtech), рішення для ринку нерухомості (proptech), штучний інтелект та біометрика (рис 3.3).

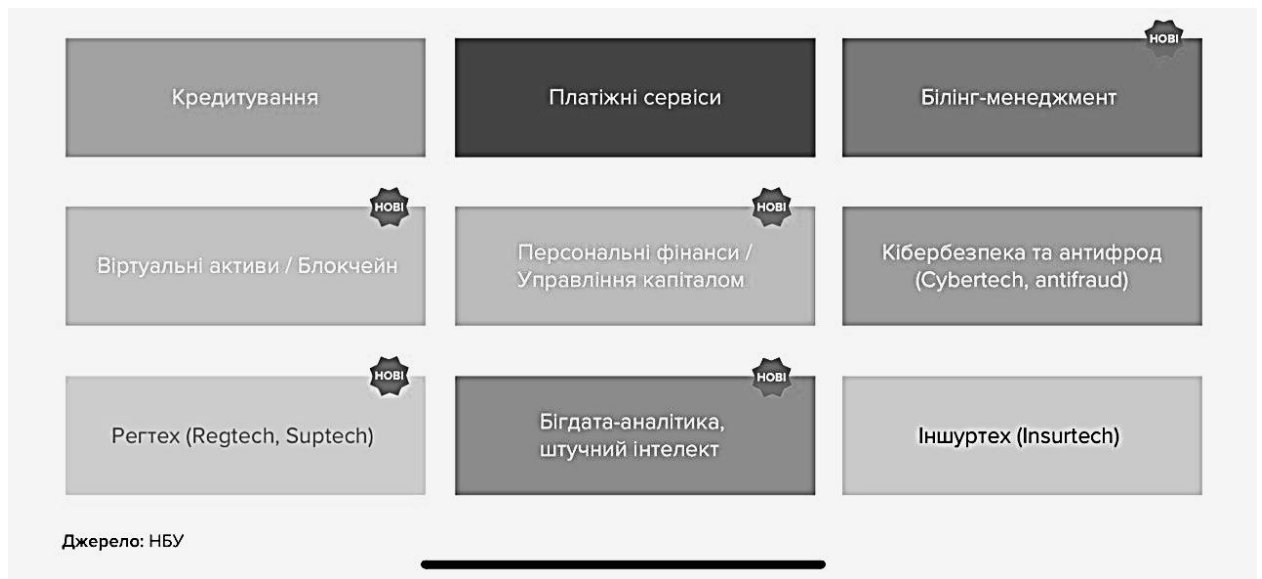


Рис. 3.3. Пріоритетні фінтех-напрями у процесі реалізації Стратегії розвитку фінтеху в Україні до 2025 року [33]

Якщо врахувати міжнародний досвід, то можна запропонувати декілька інноваційних технологій та підходів, які можуть бути впроваджені у діяльність небанківських фінансових установ.

1. Фінтех рішення:

- впровадження мобільних платіжних додатків, що дозволяють клієнтам здійснювати платежі та перекази в режимі реального часу;
- використання криптовалют для здійснення міжнародних переказів та забезпечення фінансових транзакцій;
- використання децентралізованих фінансових платформ DeFi (Decentralized Finance) для надання кредитів, страхування та інших фінансових послуг без посередників.

2. Штучний інтелект (AI) та машинне навчання (ML):

- використання AI та ML для прогнозування кредитних ризиків та виявлення шахрайських операцій;
- застосування AI для аналізу клієнтських даних та надання персоналізованих фінансових послуг;

- впровадження роботизованих систем (RPA) для автоматизації рутинних завдань, таких як обробка заявок, звітність та управління документообігом.

3. Блокчейн технології:

- використання смарт-контрактів для автоматизації виконання умов угод та забезпечення прозорості транзакцій;
- використання блокчейну для створення незмінних записів транзакцій, що ускладнює шахрайські дії.

4. Хмарні технології:

- перенесення ІТ-інфраструктури на хмарні платформи для забезпечення гнучкості, масштабованості та зниження витрат;
- використання хмарних рішень для резервного копіювання даних та швидкого відновлення у випадку надзвичайних ситуацій.

5. Біометричні технології.

- використання відбитків пальців, розпізнавання обличчя або голосу для підвищення безпеки доступу до фінансових послуг;
- впровадження біометричних рішень для запобігання несанкціонованого доступу та шахрайських операцій.

6. Інтернет речей (IoT):

Розширені послуги

- використання підключених IoT-пристроїв для збору даних та надання індивідуальних фінансових послуг на основі поведінки клієнтів;
- впровадження IoT для моніторингу та управління активами, наприклад, у лізингових компаніях.

7. Покращення клієнтського досвіду:

- використання аналітики для розуміння потреб клієнтів та надання персоналізованих рекомендацій;
- впровадження омніканальних платформ для забезпечення безперервного клієнтського досвіду через різні канали взаємодії (мобільні додатки, веб-платформи, кол-центри);

- використання чат-ботів на базі AI для забезпечення цілодобової підтримки клієнтів та відповіді на часті запитання;

- інтеграція голосових помічників для спрощення взаємодії з клієнтами та автоматизації обслуговування.

8. Платформи для управління фінансами:

- використання роботизованих консультантів, робо-адвайзерів, для автоматизації інвестиційних рішень та управління портфелями;

- платформи для залучення фінансування через краудфандинг для малого та середнього бізнесу.

Таким чином, впровадження інноваційних підходів та технологій є ключовим фактором для підвищення ефективності діяльності небанківських фінансових установ. Це включає впровадження фінтех рішень, штучного інтелекту, блокчейн технологій, хмарних сервісів, біометричних технологій, IoT, покращення клієнтського досвіду та платформ для управління фінансами. Ці інновації допоможуть НФУ адаптуватися до сучасних викликів, покращити свої послуги та забезпечити стійкий розвиток у довгостроковій перспективі.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження сучасного стану, проблем та напрямів розвитку небанківських фінансових установ в Україні, ми дійшли до наступних висновків і пропозицій.

Становлення та розвиток небанківських фінансових установ на ринку фінансових послуг в Україні пройшли кілька ключових етапів, від початкового становлення до сучасного розвитку з акцентом на інновації та цифровізацію. Незважаючи на виклики, НФУ відіграють важливу роль у фінансовій системі країни, забезпечуючи доступ до різноманітних фінансових послуг, підтримку підприємництва та економічного розвитку.

За дослідженням поглядів науковців та нормативно-правових актів щодо розкриття сутності поняття, на нашу думку, «небанківські фінансові установи (НФУ)» – це фінансові інституції, що надають різноманітні фінансові послуги, але не мають статусу банку і не здійснюють традиційні банківські операції, такі як приймання депозитів та відкриття поточних рахунків.

Небанківські фінансові установи надають різноманітні фінансові послуги, які доповнюють діяльність банків і сприяють розвитку економіки. Основними видами НФУ є: страхові компанії, кредитні спілки, лізингові компанії, фінансові компанії, ломбарди, мікрофінансові організації, інвестиційні компанії, пенсійні фонди тощо.

Дослідження сучасного стану ринку небанківських фінансових послуг в Україні показав, що він характеризується динамічним розвитком, адаптацією до нових викликів та можливостей. Регуляторні зміни, діджиталізація, зміни у попиті на послуги, економічні та політичні виклики, а також структурні зміни на ринку створюють складне, але водночас перспективне середовище для НФУ. Впровадження новітніх технологій та адаптація до нових умов дозволять НФУ залишатися конкурентоспроможними та ефективними у довгостроковій перспективі.

Оцінка діяльності небанківських фінансових установ в Україні повинна включати комплексний аналіз фінансових показників, ринкової частки, якості послуг, відповідності регуляторним вимогам та соціальної відповідальності. Такий підхід дозволяє отримати всебічну картину їхнього стану та перспектив розвитку, а також виявити основні проблеми та шляхи їхнього вирішення. В умовах динамічного розвитку фінансового ринку, небанківські фінансові установи повинні постійно вдосконалювати свої послуги, підвищувати ефективність діяльності та забезпечувати високу якість обслуговування клієнтів для досягнення конкурентних переваг та стабільного зростання.

Небанківські фінансові установи в Україні стикаються з численними проблемами та викликами, які потребують комплексного підходу для їх подолання. Це включає адаптацію до нових регуляторних вимог, інвестування у технології та підвищення рівня кібербезпеки, а також розробку стратегій для покращення довіри клієнтів та доступу до капіталу. Впровадження цих заходів допоможе підвищити ефективність та стійкість НФУ у довгостроковій перспективі.

Для підвищення ефективності та конкурентоспроможності небанківських фінансових установ необхідно активно впроваджувати інноваційні технології, орієнтуватися на потреби клієнтів, ефективно управляти ризиками та дотримуватися регуляторних вимог. Стратегічні партнерства, диверсифікація продуктів, підвищення фінансової грамотності та соціальна відповідальність також є важливими елементами сучасних стратегій управління НФУ. Впровадження цих стратегій дозволить НФУ забезпечити стійкий розвиток та успішну адаптацію до сучасних викликів.

Перспективи розвитку НФУ пов'язані з подальшою інтеграцією новітніх технологій, розширенням ринків та підвищенням фінансової грамотності населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агапова В. Курс на прозорість та надійність: що змінить новий закон про кредитні спілки. *Економічна правда*. 2023. URL.: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/08/31/703771/>
2. Базилевич В. Д., Осецький В. Л. Інституційний концепт модернізації фінансових інститутів. *Фінанси України*. 2013. № 5. С. 19–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2013_5_4
3. Баланюк Л. Поняття та місце небанківської установи у фінансовій системі України. *Право України*. 2008. №3. С. 47-51.
4. Буга Г.С. Забезпечення безпеки у сфері діяльності небанківських фінансових установ в Україні: адміністративно-правові засади : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 404 с.
5. Буряченко А. Є. Державне регулювання діяльності ломбардів. *Фінансово-кредитний механізм активізації інвестиційного процесу* : зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф., 10 листоп. 2017 р., Київ / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана», каф. інвест. Діяльності, Київ : КНЕУ, 2017. С. 49–52.
6. Вовчак О. Д., Крентовська Л. О. Фінансове посередництво: економічна сутність і класифікація. *Вісник Національного банку України*. 2014. № 8. С. 4–9.
7. Гладчук О. М. Небанківські фінансові інститути: сучасний стан та проблеми розвитку в Україні. Сучасні тенденції інституціональних трансформацій фінансової системи України : кол. монографія / за заг. ред. П. О. Нікіфорова. Чернівці, 2018. С. 249-270.
8. Гроші та кредит: Підруч./ М.І. Савлук, А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна та ін.; За заг. ред. М.І. Савлука. К., 2001. 602 с.
9. Дорош О.Л. Небанковські фінансові інститути в економічній системі України: Автореф. дис. канд. екон. наук: Львівський нац. університет ім. І. Франка, 2003. 22с.

10. Дребот Н. П., Танчак Я. А., Миколишин М. М. Тенденції розвитку небанківських фінансових установ на ринку фінансових послуг України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2020. № 30(1). С. 109–114. DOI: <https://doi.org/10.36930/40300119>
11. Івасів Б.С. Гроші та кредит: Підручник. Вид. 2-ге, змін. і доп. Тернопіль : КартБланш, 2014. 528 с.
12. Каракулова І.С. Небанковські фінансові інститути на ринку фінансових послуг України: Автореф. дис. канд. екон. наук: Київський нац. університет ім. Т. Шевченка, 2008. 16 с.
13. Корнєєв В. Розвиток ринків фінансових послуг небанківських посередників. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 3. С. 79–99.
14. Костогриз В. Г. Аналіз ощадної діяльності банківських та небанківських установ в умовах інноваційно-інвестиційного розвитку економіки України. *Економічний простір*. 2008. № 13. С. 162–169.
15. Криклій А.С., Караулова І.С., Криклій В.А. Ринок фінансових послуг України: етапи становлення і тенденції розвитку. *Финансовые рынки и ценные бумаги*. 2007. №14. С. 14-19.
16. Левченко В.П. Розвиток ринку небанківських фінансових послуг : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 368 с.
17. Небанківські фінансові установи: управління, фінанси та облік: монографія / за ред. С. О. Криниці. Черкас. ін-т банк. справи Ун-ту банк. справи Нац. банку України. Черкаси, 2020. 408 с.
18. Огляд небанківського фінансового сектору, 2023 року. URL.: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-serpen-2023-roku/>
19. Основи економічної теорії: підручник / за ред. В. А. Предборського. Київ, 2022. 621 с.
20. Офіційний веб-сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6>

21. Поліщук Є.А. Класифікація небанківських фінансових установ. *Ринок цінних паперів*. 2012. № 12. С. 3-8
22. Положення про порядок видачі небанківським фінансовим установам ліцензії на переказ коштів у національній валюті без відкриття рахунків : затверджене Постановою НБУ від 17 серпня 2017 року № 80. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0080500-17#n14>
23. Положення про порядок надання фінансових послуг ломбардами : затверджене Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 26 квітня 2005 року № 3981. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0565-05>
24. Про довірчі товариства : Декрет КМУ від 17 березня 1993 року № 23-93. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/23-93>
25. Про кредитні спілки: Закон України від 14.07.2023р. № 3254-IX. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3254-20#Text>
26. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України від 9 липня 2003 року № 1057-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>
27. Про страхування : Закон України від 7 березня 1996 року № 85/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>
28. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 № 1909-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (чинний з 01.01.2024).
29. Про схвалення Концепції захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг в Україні : Розпорядження КМУ № 1026-р. від 03.09.2009р. КМУ. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1026-2009-%F0>
30. Про фінансовий лізинг : Закон України від 16 грудня 1997 року № 723/97-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/723/97-%D0%B2%D1%80/ed19990130>

31. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001р. № 2664-III. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>.
32. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 02.10.2023р. № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20>
33. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf
34. Стратегія розвитку фінансового сектору: протистояння викликам війни у фінансовому секторі та підтримання відновлення економіки України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nova-strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoruprotistoyannya-viklikam-viyni-u-finansovomu-sektori-ta-pidtrimannuyavidnovlennya-ekonomiki-ukrayini>
35. Футало Т. В. Вплив діяльності небанківських фінансових установ на розвиток фінансового ринку в Україні. *Наук. вісник Волинського нац. унту ім. Лесі Українки*. 2020. № 4. С. 59-66.
36. Черкасова С., Медвідь Л., Міценко Н. Аналіз кредитної діяльності небанківських фінансових установ. *Економіка та суспільство*. 2022. (36). С. 1-8. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-6>.
37. Шелестак Г.Т. Сутність і значення діяльності небанківських фінансових інститутів у розвитку фінансового посередництва. *Наук. вісник НЛТУ України*. 2022. Випуск 22.1. С. 336-342.
38. Шкільник І.О. Фінансовий ринок: сучасний стан і стратегія розвитку: монографія. Суми: Мрія: УАБС НБУ, 2018. 347 с.
39. Шорох В. Д. Визначення критеріїв розподілу учасників ринку небанківських фінансових послуг за умов оцінки їх ризиків. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. С. 1-6. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.4.203.

40. Шелудько В.М. Фінансовий ринок : підручник. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. 3-тє вид. стер. Київ : Знання, 2015. 535 с.

ДОДАТКИ

Обсяги премій та виплат у 2023 році за найпоширенішими видами страхування



За даними НБУ

mind.ua

Структура основної суми заборгованості за позиками кредитних спілок станом на кінець 2023 року



За даними НБУ

mind.ua

Обсяг та структура послуг, наданих фінансовими компаніями за 2023 рік

Загальний обсяг послуг **288.2** млн грн



За даними НБУ

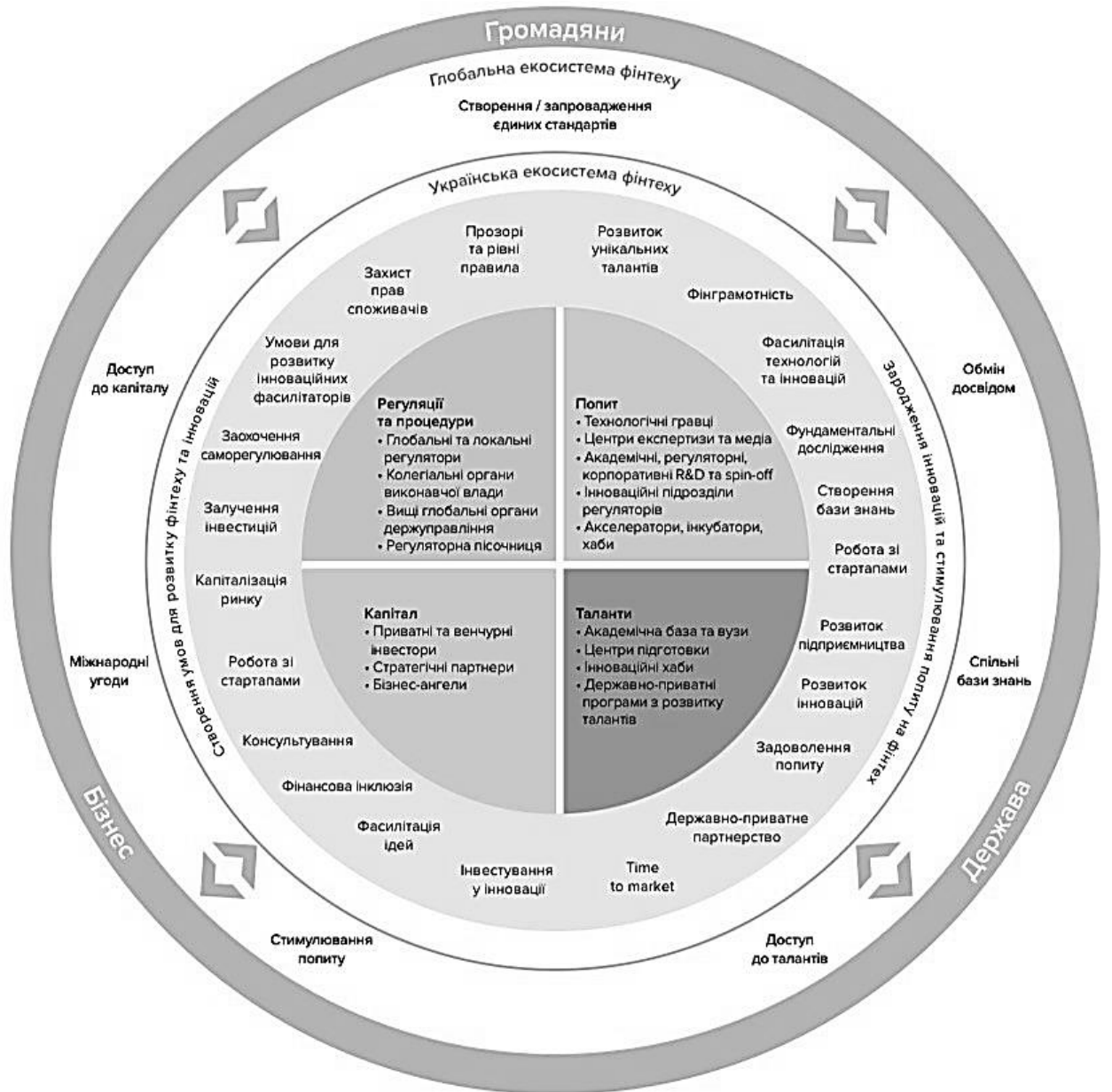
mind.ua

Види застави за кредитами, які надали ломбарди у 2023 році



За даними НБУ

mind.ua



АНОТАЦІЯ

Первісник В.П. Розвиток небанківських фінансових установ в Україні. Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа та страхування. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2024.

У кваліфікаційній роботі розкрито теоретичні та практичні аспекти розвитку небанківських фінансових установ. Визначена сутність та класифікація небанківських фінансових установ. Проаналізовано стан та тенденції розвитку ринку небанківських фінансових послуг, а також визначені проблеми розвитку небанківських фінансових установ та запропоновано напрями підвищення ефективності їх діяльності.

Ключові слова: небанківські фінансові установи, страхові компанії, кредитні спілки, фінансові компанії, лізингові компанії, мікрофінансові установи, пенсійні фонди.

ABSTRACT

Pervisnik V.P. Development of non-bank financial institutions in Ukraine. Manuscript. Qualification work for obtaining the first (bachelor) level of higher education in specialty 072 – Finance, banking and insurance. Yuri Fedkovich Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2024.

The theoretical and practical aspects of the development of non-banking financial institutions are disclosed in the qualification work. The essence and classification of non-bank financial institutions is determined. The state and trends of the development of the non-banking financial services market were analyzed, as well as the problems of the development of non-banking financial institutions were identified and directions for improving the efficiency of their activities were proposed.

Keywords: non-bank financial institutions, insurance companies, credit unions, financial companies, leasing companies, microfinance institutions, pension funds.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання чужих ідей, результатів і текстів наукових досліджень мають посилання на відповідне джерело.

_____ В.П. Первісник